

„Opravdu mě překvapilo, co se strhlo.“ Slam poetry zachraňuje životy

Autorská poezie přitahuje dospívající k literatuře i k péči o vlastní duševní zdraví

SILVIE LAUDER / FOTO MATĚJ STRÁNSKÝ

J

e to zábavné, někdy dojemné, jindy smutné. Má to schopnost přitáhnout laiky k poezii i šířit osvětu o politice, životním prostředí nebo mentálním zdraví. Slam poetry – specifická forma autorské recitace – vznikla jako termín už na konci osmdesátých let v Americe, ale v posledních dvaceti letech je stále oblíbenější i v Česku. A postupně zjišťujeme, že autorská poezie přednášená naživo může obohatit výuku na školách nebo lidem velmi stravitelnou formou pomoci s duševními obtížemi.

Koňaková špička – a lež

Otázka je tak naléhavě položená, že dívka v první lavici zčervená až po kořínky vlasů a nervózně se pousměje. „Mi-

„Miluješ mě?“

luješ mě? Mi - lu - ješ - mě? Tak proč ti to nevěřím?“ ptá se znovu muž před tabulí zvýšeným hlasem a po chvíli napětí se zbytek třídy rozesměje. Pak báseň o tom, jaké chování ve vztazích se někdy tváří jako láska, ale ve skutečnosti jde o manipulaci, kontrolu nebo ponižování, pokračuje v podobně intenzivním duchu. Čemuž odpovídají reakce: někdo slzí smíchy, další se trochu nejistě a rozpačitě uchechtne, jiným mrzne úsměv na rtech a občas v celé místnosti zavládne zaražené ticho. Když po třiminutovém výstupu dojde řada na bodování, padají téměř samé desítky.

Na silné reakce je Filip Koryta, pětatřicetiletý spisovatel, moderátor a mistr ve slam poetry, zvyklý. Na děčínské „zdrávce“ jednu studentku jeho vypjatý přednes rozplakal. Na střední vojenské škole v Sokolově zmaťl budoucího vojáka, když naléhavě milostné dotazy směřoval přímo na něj. Na základní škole v Bochově na Karlovarsku si jedna dívka nemohla pomoci a důrazně prohlásila, že koňaková špička, jejíž upečený hlavní hrdina básně požaduje jako důkaz lásky, se přece nepečel!

Občas teenageři v hlavním hrdinovi poznají své rodiče nebo přátele, jindy si uvědomí, že se tak třeba sami chovají. „Pokud s vámi někdy někdo jedná tak, jak jsem to teď předvedl já, je v pořádku takový vztah ukončit. Pokud vy s někým takto jednáte, je možné to řešit,“ říká Koryta. „Přesněji – nejednal jsem s vámi já, ale postava, kterou jsem vymyslel. Říká se jí lyrický subjekt, který není totožný s autorem. A v tom textu jde o to, aby vám bylo nepříjemně.“

Je úplně běžné úterý, chvíli po poledni, a studenti a studentky třetího ročníku Integrované střední školy živnostenské v Plzni jsou plně zaujati soutěží ve slam poetry, v níž měří síly tři vystupující. Během předchozích devadesáti minut už se dozvěděli definici žánru, jakými pravidly se řídí a jak se budoují výstupy při „slam“ soutěžích. Nahlížet do poznámek je dovoleno, naopak zakázané jsou kostýmy či rekvizity, platí časový limit a boduje se od nuly do desítky. Od stand-upu se akce liší tím, že některé básně sice jsou vtipné, ale jiné mají programově vážná témata a ambici dotknout se i toho neveselého v životě. A od běžné herecké produkce tím, že vždy jde o slova napsaná přímo vystupujícím.

Už to děláte, jen to ještě nevíte

Jeden z cílů akce se zřetelně ukáže hned zkraje dvouhodinovky. Na otázku, kdo poslouchá rap, se ve třídě 3EB zvedne násobně více rukou než na otázku, kdo čte knihy či přímo poezii. Což tady není důvod ke kritice. „Mezi poezií a rapem existuje paralela, i když ji málokdo akcentuje,“ říká Filip Koryta. „Vy už se poezií věnujete, jen má jinou formu. Většina týpků v hip hopu ten text musela nejdřív napsat a naučit nazpaměť. A pak to natočili.“ Na základní i střední škole se teenageři samozřejmě setkali s Máchou, Erbenem či Seifertem, jenže si často odnesli dojem, že poezie je archaický literární žánr, který se jen málo dotýká jejich životů. Slam poetry má tedy poezii snést zase na zem a propojit s žitou realitou dětí a dospívajících v 21. století. A pomocí generaci, které se často vyčítá, že moc nečte, najít

cestu k literatuře. Místo povinné četby klasiků přicházejí na scénu nové formy.

Kromě Koryty dnes na plzeňské škole vystupuje David Bolech z Liberce, který na DAMU studuje alternativní a loutkové divadlo, a Matyáš Mach, jenž se vedle slamu věnuje také rapu, jinak ale vlastní v Dolním Rychnově u Sokolova firmu vyrábějící komponenty do aut. Ve skupině vystupující na školách jsou také slamerky, ale někdy se jim obtížněji kombinuje občanské povolání s dopoledními termíny.

Během devadesáti minut se při šesti vystoupeních ukáže ohromná variabilita žánru. Slam poetry může být jazykově i formálně hravá, poskytuje prostor předvést krásu a bohatost češtiny, což neznamená jen lyrické obraty, ale také lidovou či slangovou mluvu a občas i vulgarismy. A může být doslova o čemkoli: o dobré kávě, o tom, kolika způsoby lze vyznat lásku (nekonečně mnoha), o tom, že je fajn pořádně spát a jíst, nebo o stavu současného světa. Ale nemusí být také o ničem konkrétním nebo se vydat cestou úplné dada.

Kromě podpory „konzumace“ literatury mají slamové návštěvy na školách ještě další cíl – inspirovat mladé lidi k tomu, aby začali sami psát. „Psaní je neuvěřitelně svobodná disciplína,“ vysvětluje kouzlo tvorby David Bolech. „Cokoli řešíte v životě, cokoli prožíváte, z toho se můžete vypsat,“ připomíná David známý předpoklad, že umění je často cestou k šanci vyrovnat se s něčím bolestným. Pak se studenty a studentkami sdílí vysoce osobní zkušenost – když měl nedávno narozeniny, jeho otec mu k nim popřál v e-mailu. Poprvé po dvanácti letech. I tentokrát ticho ve třídě prozradí, že téma rezonuje – možná víc, než dává osazenstvo najevo.

„Pár jedinců
jste dokonce
inspirovali k tomu,
aby se do slam
poetry pustili
přímo jako tvůrci.“

Vstávají noví slameři

Nápad, že by šlo kouzlo slam poetry využít ve výuce, přinesla jednoduše její stoupající popularita. Poptávka vzešla přímo od škol a také od osvěcovaných regionálních politiků a úřednic. Filip Koryta, který pochází ze Sokolova, před šesti lety uspořádal po domluvě s Krajským úřadem Karlovarského kraje slam tour po tamních školách na téma sto let od vzniku republiky. Následně přišlo na řadu také výročí Listopadu nebo budoucnost bez uhlí.

Aktuální turné zorganizoval pod názvem Poezie není nuda spolek Detour, jenž pořádá třeba tuzemské šampionáty ve slamu a obecně funguje jako zastřešující organizace české scény. V první půlce roku tým navštívil pětadvacet škol, podzimní část má osmnáct zastávek, turné bude pokračovat i příští rok. Zájem o slam poetry roste s tím, jak učitelské sbory rozšiřují mladší kolegové, kteří mívají větší chuť do nových, nestandardních metod výuky.

To, že cesta je funkční, pozorují jak slameři, tak vyučující, což se ukazuje v reakcích, které chodí ze škol, kde slamová dvouhodinovka už proběhla. „Vaše vystoupení bylo strhující a podle následných reakcí studentů jste si je získali natolik, že mezi diváky vašich veřejných představení bude příště nejméně jeden z nich,“ píše třeba Zuzana Berchtoldová, zástupkyně ředitelky na pražském Gymnáziu Chodovická.

Trochu si uslamnout. (Zleva Matyáš Mach, David Bolech a Filip Koryta)

„Zjevně jsem tnula do živého.“ (Dominika Grešová)

Desítka, nebo devítka?

„A co víc, pár jedinců jste dokonce inspirovali k tomu, aby se do slam poetry pustili přímo jako tvůrci.“

I v Plzni se po konci programu přihlásí Martin, který hraje na klavír a další hudební nástroje a zkouší skládat hudbu, ale má problém s texty. „Když si k tomu sednu, tak mi to nejde. Co s tím?“ ptá se a dostane několik praktických rad, třeba ať zkusí tvořit i v jiných chvílích, než když si „k tomu sedne“.

Na dalších školách si mladí lidé uvědomí, co již bylo řečeno – že mají k žánru nakročeno, jen o tom nevědí. „Něco tvoří, určitě by neřekli, že to je poezie, a pak si uvědomí, že to je vlastně slam poetry. A já se snažím je povzbudit, aby pokračovali,“ říká Filip Koryta, který zároveň v Karlovarském kraji buduje něco, čemu říká Filipitchova armáda (kombinace Brumbálovy armády z Harryho Pottera a jeho uměleckého jména Dr. Filipitch). Jde o platformu pro mladé slamery a slamerky, které následně připravuje třeba na kvalifikaci na republikové soutěže.

Nárok na stížnosti

„Jsme mladý a jsme unavený,“ prohlásí mladá žena, která u toho příhodně leží v posteli, zachumlaná v pokrývkách. „Nemusíme se tvářit, že to všechno vydržíme... ale stejně se tak tváříme.“ Video trvá tři a půl minuty, a když bylo před nedávnem zveřejněno na sociálních sítích, rychle se stalo hojně sdíleným a komentovaným. Autorku i organizátory překvapilo, jak vyhocené reakce někdy byly, zejména ty negativní. „Opravdu mě překvapilo, co se strhlo. Zjevně jsem tnula do živého,“ říká Dominika Grešová, studentka Divadelní fakulty JAMU.

Podle negativních reakcí nemají bezdětní lidé mladších ročníků nárok si na únavu stěžovat, naopak podle pochvalných reakcí jde o reálně existující problém, který lidé vidí kolem sebe. „Psali mi teenageři nebo dvacátníci, že něco podobného prožívají, ale i lidi nad padesát, že to vidí u svých dětí,“ říká Dominika. „Psala mi maminka jednoho kluka, že mu to pustila a že se po velmi dlouhé době rozmluvil o tom, co prožívá. To je pro mě velmi cenné.“

Slam poetry na školách může přitáhnout mladé lidi ke čtení či psaní, ve službách osvětové kampaně jim – a jejich okolí – může ulevit v tom, že nejsou s tou kterou potíží nebo životní situací sami. A může to být všechno možné od zmíněné únavy, přes nejrůznější duševní problémy (ADHD, hraniční porucha osobnosti, hypersenzitivita) po otázky související s rodičovstvím a sebehodnotou.

Kampaně se koná při příležitosti Světového dne duševního zdraví, zorganizoval ji novinář a cestovatel Jiří Pasz a slameri a slamerky nasadili svůj um do služeb osvěty už podruhé. „Mám vřelý vztah k poezii i ke slam poetry a zároveň mě velmi zajímá téma destigmatizace duševního zdraví,“ říká Pasz. „Takže pořád hledám další způsoby, jak oslovit různé skupiny lidí, a jak u toho být kreativní. Tohle je velmi funkční forma, taky proto, že autoři a autorky jsou často velmi osobní. A zároveň jde o vřelou, neinvazivní osvětu.“ Loni i letos tedy vznikla série videí na sociální sítě. Příští rok v lednu se pak všichni tvůrci potkají naživo v pražském klubu Cross. ●

🎧 WWW.RESPEKT.CZ/AUDIO